

УДК 316.7:94(477)

DOI 10.32461/2226-3209.1.2025.327874

Цитування:

Філіна Т. В. Дослідження локальної історії в системі формування національної ідентичності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 1. С. 81–85.

Filina T. (2025). Local History Research as a Part of the National Identity Formation System. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 81–85 [in Ukrainian].

Філіна Тетяна Вікторівна,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри артменеджменту
та івент-технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-0685-8177>
tfilina01@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Мета роботи полягає в розкритті та обґрунтуванні значення досліджень локальної історії в системі формування національної ідентичності. **Методологія дослідження** ґрунтується на системному та культурологічному підходах, а також на застосуванні аналітичного, синтетичного й історичного методів, що дало змогу досягнути обґрунтованих результатів дослідження. **Наукова новизна** статті полягає в аргументуванні важливості проведення досліджень локальної історії та оприлюдненні їх результатів як складової формування національної ідентичності. **Висновки.** Національна історія складається з мозаїки локальних історій, тому дослідження особливостей розвитку окремих регіонів та спільнот дають змогу відтворити повну та об'єктивну картину минулого країни загалом, популяризувати регіональну унікальність, формувати різноманітний історичний наратив нації. Дослідження локальної історії сприяють усвідомленню приналежності до загальнонаціонального історичного процесу, формуванню локальної ідентичності, тому популяризація результатів досліджень дозволяє зберегти знання та зробити їх доступними для широкої аудиторії, зміцнити зв'язки між поколіннями. Знання особливостей локальної історії викликає в людей почуття гордості за досягнення рідного краю та його представників, що сприяє вихованню патріотизму, любові до Батьківщини та бажанню зробити власний внесок у її розвиток. Усвідомлення величчя минулого та патріотичні почуття до малої батьківщини, сформована локальна ідентичність є основою національної ідентичності.

Ключові слова: національна ідентичність, локальна ідентичність, локальна історія, дослідження локальної історії.

Filina Tetiana, PhD in Cultural Studies, Associate Professor, National Academy of Culture and Arts Management
Local History Research as a Part of the National Identity Formation System

The purpose of the work is to explain and ground the importance of local history research as a part of the national identity formation system. **The methodology** of the study is based on system and culturological approaches as well as analytic, synthetic and historical methods. All these made it possible to reach the valid results of the study. **Scientific novelty** of the article lies in justification of the importance of local history research and dissemination of its results. **Conclusions.** As the national history comprises a mosaic of local histories, the study of regional and community features gives the opportunity to recreate the objective picture of the past, popularise regional uniqueness and to form the comprehensive historical narrative of the nation. Local history research makes people realise the participation in the common historical process and forms of local identity. Therefore, the popularisation of the results of research allows us to keep the knowledge, make it accessible for the wide audience and strengthen the ties between generations. The understanding of local history specialities awakens the feeling of pride in people's minds that facilitates patriotic education and forms the wish to contribute to the development of the country. Patriotic feelings and formed local identities are the base of national identity.

Key words: national identity, local identity, local history, local history research.

Актуальність теми дослідження. В умовах глобалізації, стрімких технологічних змін та збройних конфліктів питання національної ідентичності набуває особливого значення. Національна ідентичність як складне соціокультурне явище формується під впливом

історичних, політичних та культурних чинників. Одним із ключових елементів цього процесу є локальна історія, яка забезпечує зв'язок між минулим та сучасним, розширює розуміння історичних процесів, сприяє

усвідомленню культурного розмаїття, закладає ціннісні орієнтири.

Дослідження локальної історії має важливе значення у формуванні національної самосвідомості, оскільки сприяє усвідомленню приналежності до певної спільноти, відображає особливості традицій, світогляду та культурних кодів кожного регіону. Вивчення регіонального минулого дає змогу простежити механізми усвідомлення і передачі культурних цінностей, взаємодію загальнонаціональних та локальних культурних процесів. Отже, дослідження локальної історії сприяє поглибленню знань про минуле і водночас формує уявлення про сучасні ідентичності, які визначають майбутній розвиток нації.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми формування ідентичності стали предметом численних досліджень українських науковців. Ідентичність в умовах кризових станів суспільства досліджувала Ж. Денисюк [3], В. Смолій та Я. Верменич [11] зупинилися на розгляді історичного простору як маркеру ідентичності. Питання формування ідентичності українців в умовах гібридної війни висвітлено в роботі О. Кіндратець та Т. Сергієнко [6]. Значна частина наукових доробків присвячена дослідженню національної ідентичності, зокрема роботи І. Бех та К. Журби [1], В. Желанової та О. Матвієнко [4], О. Кіндратець та Т. Сергієнко [7], В. Климончука [8], І. Остапенко [9]. Формування та складові локальної ідентичності розглядав М. Суслів [12]. Локальність в історико-географічному просторі досліджувала Я. Верменич [2]. Викликам і перспективам локальної історії присвячено роботу Н. Зіневич [5]. Актуальні питання використання матеріалів локальної історії стали предметом зацікавлення Г. Серової [10].

Мета статті полягає в розкритті та обґрунтуванні значення досліджень локальної історії в системі формування національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Національна ідентичність є динамічним процесом, який впливає на формування цінностей, сприйняття світу, взаємодію з іншими людьми. Перші уявлення про національну приналежність формуються в дитинстві під впливом сім'ї, через мову, звичаї, традиції, побутову культуру. У підлітковому віці відбувається активний пошук власного «Я» і національна ідентичність стає основною складовою самопізнання. Важливе місце у формуванні національної ідентичності в цей час відіграють: заклади освіти, які через знання про історію, мову та культуру впливають на формування національної свідомості; однолітки, спілкування з якими сприяє усвідомленню приналежності до певної соціальної групи; засоби масової інформації та соціальні мережі, які відтворюють образи, транслиують ідеології, створюють стереотипи, формують цінності.

У наступні періоди життя національна ідентичність може поглиблюватися або модифікуватися. Важливим у цей час стає суб'єктивний досвід: подорожі, міжкультурні контакти, особисті переживання, самоосвіта, безпосередня участь в історичних подіях, які розширюють світогляд і можуть призвести до змін у національній ідентифікації. Отже, національна ідентичність перебуває в процесі розвитку і зазнає змін протягом життя людини.

У системі формування національної ідентичності можна виділити такі складові (табл. 1).

Таблиця 1

Складові системи формування національної ідентичності

Складова	Вплив	Приклади
Історичні події	Формування національної міфології, історичної пам'яті, національних цінностей та національного характеру	Революції, війни, кризи, суспільні потрясіння
Культурно-мистецькі надбання	Створення культурного коду нації, збереження та передача від покоління до покоління національних цінностей, формування менталітету та зміцнення національної єдності	Мова, література, звичаї, традиції
Державна політика	Створення національних наративів, збереження і популяризація культурних цінностей, формування національної свідомості	Освітня, культурна, мовна політика, законодавча база
Соціальні зміни	Переосмислення певних історичних подій, трансформація культурних цінностей, норм та традицій, поява нових форм культурного вираження, зміни національного складу населення держави	Глобалізація, міграція, соціальні рухи, технологічний прогрес, економічні кризи

І. Остапенко зазначає, що «національна ідентичність може формуватися як пасивно (коли держава формує всеохопний контекст нашого існування, створюючи соціальні інститути, засоби масової інформації, здійснюючи мовну політику), так й активно (коли впливові національні лідери, що є джерелом влади, цілеспрямовано впливають на націю). Дослідниця визначає такі риси національної ідентичності:

- усвідомлення своєї належності до держави;
- історична територія;
- спільна історична пам'ять та міфологія;
- спільна масова, громадська культура;
- національна ідея та символіка» [9, 118].

Формування національної ідентичності – це сталий процес, який ніколи не завершується. В. Смолій та Я. Верменич зазначають, що «формування ідентичності зумовлено дією різних чинників – просторових, регіональних, історичних, ментальних, соціокультурних. Для багатьох держав світу це «відкритий» і незавершений процес, але водночас – запорука їх демократичного розвитку та утвердження цивілізаційних цінностей, репрезентація можливостей для конструктивного діалогу й пошуку компромісів. На творення ідентичності великою мірою впливають і зовнішні, геополітичні фактори, особливо пов'язані з наявністю конфліктних ситуацій та війн. На противагу геополітичним або ідеологічним цілям традиційних війн, цілі сучасних війн перебувають у сфері політики ідентичності. Такі війни починаються з відповідних трансформацій у сфері свідомості та з певних когнітивних дисонансів у питаннях ідентичності. Ведуть їх проти «чужих», адже вони є «іншими», а також для того, щоб консолідувати «своїх» та легітимізувати владу» [11, 13].

О. Кіндратець та Т. Сергієнко зауважують: «Варто враховувати те, що сталість національної ідентичності залежить від етнонаціональної, соціально-економічної політики, культурної, мовної політики держави. Оскільки така ідентичність є одним із чинників збереження та зміцнення державного суверенітету, то держава зацікавлена в її формуванні» [7, 80].

Національна ідентичність складається з багатьох компонентів, одним з яких є локальна ідентичність. Кожен індивід, який ідентифікує

себе з певною нацією, водночас відчуває і визнає свою приналежність до локальної групи. М. Суслов визначає локальну ідентичність, як «первинний, базовий рівень територіально-просторової ідентичності, системну сукупність культурних, історичних, економічних, соціальних відносин, яка формується на основі місця проживання та є фактором самоототожнення індивідів як членів місцевого співтовариства» [12, 137]. Локальна ідентичність збагачує національну ідентичність, надаючи їй різноманітні ознаки. Кожен регіон, населений пункт є унікальним, з власними надбаннями, які проявляються в особливостях історичного розвитку, культурно-мистецьких досягненнях, неповторних звичаях та традиціях, мовній специфіці.

Основою формування локальної ідентичності можна визначити локальну історію, яка є джерелом інформації про особливості історичного розвитку на місцевому рівні, що сприяє розумінню загальної історії країни. Локальна історія виконує низку функцій, до яких можна віднести:

- пізнавальну: допомагає дізнатися про історію рідного краю, регіональні звичаї і традиції, особливості побуту;

- виховну: сприяє вихованню патріотизму, любові до малої батьківщини, поваги до регіональної історії та культури;

- практичну: позитивно впливає на розвиток краєзнавства, регіонального туризму, локального народного мистецтва, журналістики.

Н. Зіневич зауважує, що «пріоритетними настановами локальної історії в методологічному плані виступають проблематизація історичної дійсності; ставлення до джерела не як до речового свідчення, а як до смислової реальності, за допомогою якої уможливорюється опосередкований діалог між минулим і майбутнім в науках про культуру» [5, 27].

Дослідження локальної історії покликані інтерпретувати минуле на рівні конкретного місця або спільноти. Такі розвідки спрямовані на осмислення історичних подій, створення умов для розуміння та зацікавлення сучасників, сприяння збереженню історичної пам'яті та культурної спадщини. У таблиці 2 зазначено основні напрями досліджень локальної історії.

Таблиця 2

Напрями досліджень локальної історії

<i>Напрямок</i>	<i>Опис</i>	<i>Джерела</i>
Відтворення історичних подій	Збір та аналіз джерел для реконструкції минулого конкретної місцевості	Археологічні знахідки, архівні матеріали, зафіксовані усні свідчення, кіно- та фотодокументи
Дослідження локальної ідентичності	Вивчення формування та розвитку самоусвідомлення спільноти	Звичай, традиції, вірування, уявлення про себе та світ
Аналіз соціокультурних змін	Вивчення впливу соціальних і культурних процесів на життя спільноти	Демографічні показники, міграційні процеси, культурна, освітня та релігійна ситуація
Вивчення економічного розвитку	Аналіз господарської діяльності регіону	Структура господарства, виробництво та торгівля
Розгляд політичної історії	Дослідження історії місцевого самоврядування, політичних рухів та інститутів	Архівні матеріали, газетні публікації, програми, статuti, звіти

Використання достовірних джерел під час проведення досліджень локальної історії є інструментом боротьби з фальсифікаціями та фейками. На локальному рівні людині легше перевіряти факти та робити неупереджені висновки. Об'єктивне висвітлення подій локальної історії сприяє формуванню критичного мислення, запобігає маніпуляціям. Тому завданнями досліджень локальної історії в системі формування національної ідентичності є:

- збереження історичної пам'яті через збір та дослідження матеріалів, які стосуються історії конкретного регіону: документів, фотографій, предметів побуту, прикладів матеріальної культури загалом;

- популяризація історії, розвиток краєзнавства та регіонального туризму, що здійснюється завдяки поширенню знань про локальну історію через публікації в пресі та в соціальних мережах, виставки, екскурсії, фестивалі, створення нових туристичних маршрутів;

- виховання патріотизму та громадянської відповідальності через формування почуття любові до рідного краю, поваги до локальної історії та культури, відповідальності за збереження культурно-мистецького надбання.

Необхідно зазначити, що важливою умовою досліджень локальної історії є оприлюднення результатів, яке може відбуватися різними способами: через друковані видання (книги, монографії, статті); музейну роботу (експозиції, екскурсії, пізнавальні тури); вебсайти та соціальні мережі. Така діяльність знайомить представників регіонів з особливостями історичного розвитку їх населених пунктів та спільнот. Історичний контекст допомагає аналізувати причини різноманітних явищ,

формувати неупереджене ставлення до історичних та політичних подій, ухвалювати обґрунтовані рішення, а отже, знайомство з локальною історією допомагає краще розуміти сучасні соціально-культурні виклики і має позитивний вплив на процеси національної ідентифікації.

Наукова новизна статті полягає в аргументуванні важливості проведення досліджень локальної історії та оприлюдненні їх результатів як складової формування національної ідентичності.

Висновки. Національна історія складається з мозаїки локальних історій, тому дослідження особливостей розвитку окремих регіонів та спільнот дає змогу відтворити повну та об'єктивну картину історії країни загалом, популяризувати регіональну унікальність, формувати різноманітний історичний наратив нації. Дослідження локальної історії сприяє усвідомленню приналежності до загальнонаціонального історичного процесу, формуванню локальної ідентичності, тому популяризація результатів досліджень дозволяє зберегти знання та зробити їх доступними для широкої аудиторії, зміцнити зв'язки між поколіннями. Знання особливостей локальної історії викликає в людей почуття гордості за досягнення рідного краю та його представників, що сприяє вихованню патріотизму, любові до Батьківщини та бажанню зробити власний внесок у її розвиток. Усвідомлення величчя минулого та патріотичні почуття до малої батьківщини, сформована локальна ідентичність є основою національної ідентичності.

Література

References

1. Бех І., Журба К. Концепція формування у підлітків національно-культурної ідентичності в загальноосвітніх навчальних закладах. *Гірська школа українських Карпат*. 2017. Т. 16. С. 24–33.

2. Верменич Я. Локальність в історико-географічному просторі: міждисциплінарні контексти. *Історико-географічні дослідження в Україні*. 2022. Вип. 16. С. 5–26. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Igdu_2022_16_3 (дата звернення: 30.12.2024).

3. Денисюк Ж. З. Традиційна етнокультура як маркер ідентичності та ціннісних орієнтирів в умовах кризового стану суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 4. С. 3–9.

4. Желанова В. В., Матвієнко О. В. Національно-культурна ідентичність особистості: сутність та структура. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 1 (49). С. 17–20.

5. Зіневич Н. Локальна історія: виклики і перспективи. *Регіональна історія України*. 2010. № 4. С. 27–46. URL: http://resource.history.org.ua/publ/regions_2010_4_27 (дата звернення: 30.12.2024).

6. Кіндратець О. М., Сергієнко Т. І. Особливості формування ідентичності українців в умовах гібридної війни. *Політикус*. 2021. № 1 С. 40–46.

7. Кіндратець О. М., Сергієнко Т. І. Національна ідентичність як умова збереження та зміцнення державного суверенітету. *Вісник Маріупольського державного університету. Історія. Політологія*. 2023. № 35–36. С. 78–89.

8. Климончук В. Національна ідентичність за умов глобалізації: дилеми та перспективи сучасної України. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2020. № 33. С. 108–114.

9. Остапенко І. В. Регіональні особливості національної ідентифікації молоді в проєктуванні майбутнього: програма емпіричного дослідження. *Проблеми політичної психології*. 2023. № 13 (27). С. 118–126.

10. Серова Г. В. Актуальні питання використання матеріалів локальної історії. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу*. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 14 вересня 2022 р.). Київ : Педагогічна думка. 2022. С. 169–171. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/PSP_tzy_2022.pdf (дата звернення: 30.12.2024).

11. Смолий В. А., Верменич Я. В. Історичний простір як маркер ідентичності: дослідницькі стратегії соціогуманітаристики в контексті формування безпечного середовища України. *Вісник Національної академії наук України*. 2024. № 11. С. 3–19.

12. Суслов М. Локальна ідентичність як пріоритетний напрям у стратегічному плануванні розвитку територіальних громад. *Державне управління*. 2021. № 2 (8). С. 133–151.

1. Bekh, I., & Zhurba, K. (2017). Conception of Forming National-Cultural Identity in Adolescents Studying in Comprehensive School. *Mountain School of the Ukrainian Carpathians*, 16, 24–33 [in Ukrainian].

2. Vermenych, Ya. (2022). Locality in Historical and Geographical Space: Interdisciplinary Contexts. *Historical and Geographical Research in Ukraine*, 16, 5–26 [in Ukrainian].

3. Denysiuk, Zh. (2024). Traditional Ethnoculture as a Marker of Identity in the Conditions of a Crisis State of Society. *National Academy of Culture and Arts Management Herald*, 4, 3–9 [in Ukrainian].

4. Zhelanova, V. V., & Matviienko, O. V. (2022). National and Cultural Identity of the Individual: Essence and Structure. *Innovative Pedagogy*, 1 (49), 17–20 [in Ukrainian].

5. Zinevych, N. (2010). Local History: Challenges and Prospects. *Regional History of Ukraine*, 4, 27–46 [in Ukrainian].

6. Kindratets, O. M., & Serhiienko, T. I. (2021). Peculiarities of the Formation of the Identity of Ukrainians in the Conditions of Hybrid War. *Politikus*, 1, 40–46 [in Ukrainian].

7. Kindratets, O. M., & Serhiienko, T. I. (2023). National Identity as a Condition for the Preservation and Strengthening of State Sovereignty. *Bulletin of Mariupol State University. Series: History. Political Science*, (35–36), 78–89 [in Ukrainian].

8. Klymonchuk, V. (2020). National Identity in the Context of Globalisation: Dilemmas and Prospects for Modern Ukraine. *Bulletin of Lviv University. Series of Philosophical and Political Studies*, (33), 108–114 [in Ukrainian].

9. Ostapenko, I. V. (2023). Regional Features of National Identification in Youth's Ideas about the Future: Research Programme. *Problems of Political Psychology*, (13), 118–126 [in Ukrainian].

10. Serova, H. V. (2022). Topical Issues of Using Local History Materials. *Problems of the Modern Textbook: Educational and Methodological Support of the Educational Process in Wartime*. Collection of Abstracts of the International Scientific and Practical Conference (Kyiv, September 14, 2022). Kyiv: Pedahohichna Dumka, 169–171 [in Ukrainian].

11. Smolii, V. A., & Vermenych, Ya. V. (2024). Historical Space as a Marker of Identity: Research Strategies of Socio-Humanities in the Context of Formation of the Security Environment of Ukraine. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 11, 3–19 [in Ukrainian].

12. Suslov, M. (2021). Local Identity as a Priority Direction in Strategic Planning of Territorial Communities Development. *Public Administration*, 2 (8), 133–151 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.01.2025

Отримано після доопрацювання 12.02.2025

Прийнято до друку 20.02.2025